

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia till: s.sof@regeringskansliet.se

Remissyttrande över betänkandet Hem för barn och unga – För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84)

Ert dnr S2025/01291

Kammarrätten har, utifrån de aspekter domstolen har att beakta, följande synpunkter att lämna avseende betänkandet.

Befogenhet gällande fysiska ingripanden

I betänkandet redogörs för att det finns oklarheter gällande personalens handlingsutrymme när det gäller att ingripa fysiskt för att säkerställa barn och ungas trygghet och säkerhet samt att både huvudmän och personal efterlyser mer stöd och utbildning avseende vilka ingripanden personalen har rätt att göra utifrån det dagliga omsorgs- och tillsynsansvaret i föräldrabalken samt inom ramen för nöd- och nödvärnsrätten. Utredningen föreslår dock ingen befogenhet gällande fysiska ingripanden, bland annat eftersom sådana ingripanden inte är reglerade avseende verksamheten på SiS-hemmen och då utredningen enligt direktiven inte ska föreslå mer ingripande befogenheter än de som personalen vid SiS i dag har möjlighet att använda. Däremot föreslås en dokumentations- och underrättelseskyldighet vid fysiska ingripanden (s. 519–524 i betänkandet).

Med hänsyn till den oklarhet som verksamheterna själva belyser i detta avseende, ser kammarrätten en risk med att handlingsutrymmet för fysiska ingripanden inte tydliggörs. Detta kan i förlängningen riskera att den nu föreslagna dokumentations- och underrättelseskyldigheten inte följs. Det är angeläget att frågan om befogenhet gällande fysiska ingripanden lyfts i framtida lagstiftningsarbete.

Beslut fattade av privaträttsliga organ

I 28 § i den föreslagna lagen med särskilda bestämmelser för vård vid hem för barn och unga anges att bestämmelserna i 37–47 §§ förvaltningslagen (2017:900) om ändring av beslut och överklagande tillämpas om hemmet drivs av ett privaträttsligt organ eller en fysisk person. Det privaträttsliga organet eller den fysiska personen ska då jämföras med myndighet.

I betänkandet (s. 502) anges att utredningen, med hänsyn till den begränsade utredningstiden och frågans komplexitet, bedömer att det inte finns utrymme att göra en närmare analys och genomgång av vilka ytterligare bestämmelser i förvaltningslagen som bör vara tillämpliga i dessa ärenden. Utredningen utgår från att frågan kommer att behandlas och analyseras ytterligare i den fortsatta beredningen av förslagen.

I det sammanhanget vill kammarrätten särskilt betona vikten av att överväga att i den föreslagna lagen införa en bestämmelse med krav på motivering av beslut som fattas av föreståndaren (jfr 32 § förvaltningslagen). Detta inte minst då det är fråga om beslut om inskränkande åtgärder och avgörande för att den enskilde ska kunna ta tillvara sin rätt vid överprövning i domstol.

Behörig domstol

I betänkandet föreslås ingen särskild regel om behörig domstol för beslut som överklagas enligt den föreslagna lagen med särskilda bestämmelser för vård vid hem för barn och unga. Det innebär att olika förvaltningsrätter kan bli behöriga beroende på om det är socialnämnden eller föreståndaren som har fattat beslut, eftersom hemmet inte alltid kommer att vara lokaliserat i samma domkrets som socialnämnden (s. 583 i betänkandet, jfr även 14 § andra stycket lagen [1971:289] om allmänna förvaltningsdomstolar, LAFD). Det kan finnas praktiska skäl, såväl för den unge som för domstolarna, med att överväga en ordning där forumfrågan styrs av vilken som är placerande socialnämnd, även då det är föreståndaren som fattat beslutet. Detta i vart fall för barn och unga som vårdas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), eftersom de kan bli föremål för beslut fattade av såväl socialnämnden som föreståndaren.

Domstolarnas sammansättning

I betänkandet föreslås att förvaltningsrätten vid prövning av överklagande av beslut enligt lagen med särskilda bestämmelser för vård vid hem för barn och unga ska vara domför med en lagfaren domare och tre nämndemän. Enligt kammarrättens mening finns det skäl att överväga om förvaltnings-

rätten vid prövning av överklagande av vissa beslut enligt den föreslagna lagen ska vara domför med en lagfaren domare ensam, på samma sätt som vid prövning av överklagande av vissa beslut enligt LVU som fattas av SiS (jfr 18 § LAFD). Det gäller framför allt vissa beslut som fattas av föreståndaren.

Kammarrätten tillstyrker förslaget om att nämndemän inte ska ingå i kammarrätten och vill inför kommande lagstiftningsärenden lyfta att motsvarande ordning bör övervägas vid prövning av vissa beslut enligt LVU som fattas av SiS (jfr 37 § LVU).

Handläggningen i domstol

I LVU finns en bestämmelse om att mål och ärenden enligt lagen ska handläggas skyndsamt (33 § LVU). Motsvarande bestämmelser återfinns i flera liknande tvångslagstiftningar. Någon bestämmelse med krav på skyndsamt handläggning föreslås däremot inte i lagen med särskilda bestämmelser för vård vid hem för barn och unga. Beslut enligt lagen föreslås, med vissa undantag, gälla omedelbart (26 §) och det innebär att beslut fattade av föreståndaren ofta redan är verkställda när de provas av domstol. Beslut fattade av socialnämnden får gälla i högst 30 dagar och det finns därmed även för sådana beslut en risk för att beslutet upphört att gälla när det provas av domstol. Utredningens uppfattning (s. 582 i betänkandet) är att det, med tanke på att det handlar om inskränkande åtgärder, finns ett berättigat intresse att få saken prövad, även om det blir i efterhand. Även med hänsyn till det bedömer kammarrätten att det finns skäl att överväga krav på skyndsamt handläggning, just eftersom det är fråga om inskränkande åtgärder som dessutom riktas mot barn och unga.

Konsekvensanalys

I betänkandet (s. 690–691) anges att det är svårt att uppskatta hur många beslut som kommer att fattas om föreslagna befogenheter och hur många av dessa som sedan beräknas överklagas. Utredningens bedömning är att kostnaderna för överklaganden är så svårberäknade och sannolikt ringa att de inte tagits med i den totala kostnadsberäkningen, trots att de kan antas innebära vissa merkostnader för domstolarna. Det kan enligt kammarrättens mening inte uteslutas att betydligt fler mål kan komma under domstolarnas prövning än i det exempel som redovisas i betänkandet. Därtill kommer att tillståndsprövningen och förslaget om tidsbegränsade tillstånd kan leda till fler domstolsprocesser. Kammarrätten bedömer att det behövs en närmare analys avseende förslagets ekonomiska följder för domstolarna.

Yttrandet har beslutats av kammarrättspresidenten Monica Dahlbom och kammarrättslagmannen Annika Rojas Wiberg. Dokumentet har ingen underskrift.

Tf. kammarrättsassessorn Cecilia Axelsson Sandell har föredragit ärendet.